

УДК 37.091.26.-056.26

Тетяна БУБЛЕЙ*викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання**Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна***e-mail:** tanya.bublej@ukr.net

КОНТРОЛЬ І ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 5–9 КЛАСІВ, ЯКІ МАЮТЬ ВІДХИЛЕННЯ У СТАНІ ЗДОРОВ'Я

У статті описано сучасний стан системи контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів 5–9 класів, які мають відхилення в стані здоров'я. Обґрунтовується необхідність у застосуванні диференційованого підходу відповідно до нозологій під час оцінювання навчальних досягнень у фізичній культурі. Також представлено розроблену структуру оцінювання навчальних досягнень з фізичної культури учнів 5-9 класів з відхиленнями в стані здоров'я, яка дає можливість об'єктивно оцінювати рівень сформованості в учнів рухових умінь, навичок та рухового досвіду, а також підвищити мотивацію учнів до відвідування уроків з фізичної культури та стимулювати учнів до занять фізичними вправами в позаурочний час.

Ключові слова: фізичні вправи, фізична культура, контроль і оцінювання навчальних досягнень, учні, нозології.

Реформування освіти в Україні спрямоване на вдосконалення системи фізичного виховання і залучення учнів з відхиленнями в стані здоров'я до занять фізичними вправами. Проте, рівень якості освіти в галузі фізичної культури серед учнів 5–9 класів, які мають нозології досі залишається низьким, як і рівень мотивації до занять фізичними вправами. Однією із причин даної проблеми є застаріла система оцінювання і контролю навчальних досягнень учнів основної школи з відхиленнями в стані здоров'я.

Адже саме вони є необхідними компонентами педагогічного процесу, які дають можливість одержати якісну характеристику засвоєння учнями навчального матеріалу та стимулювати їх до активного відвідування занять з фізичної культури [6, 22].

Проте, ні вітчизняним, ні зарубіжним фахівцям не вдалося розробити систему оцінювання, яку б можна було застосовувати на уроках фізичної культури з учнями СМГ. Крім того, сучасні науковці та спеціалісти галузі освіти гостро ставлять питання про відміну оцінювання на уроках фізичної культури для учнів спеціальних медичних груп. Оцінювання учнів на уроці – органічний елемент навчальної діяльності, який ставить за мету виявити досягнуті результати і таким чином

слугує для вчителя формою зворотного зв'язку, без чого неможливе якісне управління педагогічним процесом.

Аналіз останніх публікацій та досліджень підтверджує важливе значення контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи з відхиленнями в стані здоров'я як процесу управління фізичним вихованням, підвищення мотивації до занять фізичними вправами та покращення рівня фізичного стану здоров'я дітей з нозологіями [2, 5; 3, 25].

Та незважаючи на новації, запропоновані Міністерством освіти і науки України та галузевими фахівцями щодо удосконалення фізичного виховання для учнів СМГ, поза увагою залишається система контролю та оцінювання.

Тому актуальним постає питання розробки нових критеріїв контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів 5–9 класів з відхиленнями в стані здоров'я, що і становить основну мету даної роботи.

При навчанні фізичних вправ учнів основної школи з відхиленнями в стані здоров'я контроль, перевірка і оцінка навчальних досягнень є невід'ємними елементами навчально-виховного процесу, без яких неможлива повноцінна взаємодія між учителем і учнем.

В основі розробленої нами структури оцінювання навчальних досягнень з фізичної

культури учнів 5–9 класів з відхиленнями в стані здоров'я лежать критерії оцінювання. За даними В. Г. Ареф'єва успішність начальної діяльності у фізичному вихованні багато в чому обумовлена своєчасністю і систематичністю контролю, об'єктивністю оцінки кількісних і якісних показників засвоєння предметного матеріалу, повнотою обліку підсумків роботи за певний період часу. Оцінка успішності у фізичному вихованні ґрунтується на загально-педагогічних принципах, проте має свою специфіку, що проявляється у комплексному підході до оцінювання [1, 36].

Об'єктивність оцінювання та визначення досягнутого ефекту залежить від відбору адекватних вимірювальних шкал або критеріїв.

Критерії оцінювання – це певні положення, які враховуються при виставленні тієї чи іншої оцінки.

З точки зору дидактики критерії оцінювання – це процес порівняння досягнутого учнями рівня володіння ними з еталонними вимогами, описаними в навчальній програмі. Як процес, оцінка знань, умінь та навичок реалізується в ході контролю (перевірки) останніх. Умовним відображенням оцінки є відмітка, яка виражається в балах.

Л. Орел під критеріями розуміє якість, властивості, ознаки об'єкта, що дозволяють досліджувати його стан, рівень функціонування та розвитку [5, 18].

Необхідність розробки і використання їх у фізичному вихованні полягає у перевірці рівня сформованості умінь, навичок та рухового досвіду. Критерії є засобом оцінювання не кількісних, а якісних показників учнів за знання та техніку виконання вправи з урахуванням нозологічних обмежень.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5–9 класів, які мають відхилення у стані здоров'я є ефективними за умов конкретизації змісту навчального процесу, який включає відповідні складові: методи, засоби, принципи та форми [4, 8].

Дана структура зорієнтована на отримання практичних результатів, залучення учнів до навчального процесу, який реалізовує як оздоровчі, так і освітньо-виховні завдання, спрямований на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань та умінь учнів з відхиленнями в стані здоров'я. Упрова-

дження диференційованого підходу передбачає обов'язкове прогнозування результативної складової змісту навчання, що вимагає адекватних змін у системі оцінювання навчальних досягнень. У контексті цього змінюються і підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень школярів як складової навчального процесу. Оцінювання має ґрунтуватися не тільки на оздоровчому принципі, що передусім передбачає пропагування здорового способу життя, позитивний вплив на покращення стану здоров'я та профілактику захворювань, а й освітньо-виховних завдань, які сприяють правильному вивченні фізичної вправи, формують необхідний руховий досвід і дають можливість займатися фізичними вправами в оптимальному режимі в повсякденному житті. Розроблена нами структура представлена на рисунку 1.1.

Представлена структура включає компоненти (мотиваційний, знаннєвий, практичний). Вони мають критерії оцінювання:

- мотиваційно-потребнісний;
- знаннєвий;
- діяльнісний.

Кожен критерій має відповідні показники, які оцінюються за рівнями:

- початковий;
- середній;
- достатній;
- високий.

Таким чином, оцінювання рівня сформованості умінь, навичок та рухового досвіду отриманого у процесі навчання включає мотиваційно-потребнісний критерій, який визначає сформованість внутрішніх мотивів учнів до участі в навчальному процесі фізичних вправ, бажання відвідувати заняття з фізичної культури, психологічну готовність, вміння організувати фізкультхвилинки, фізкультпаузи, проводити фізкультурно-оздоровчі заходи в позашкільний час; оволодіння вміннями та навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки.

Знаннєвий критерій враховує оволодіння теоретичним та практичним матеріалом, уміннями підбирати фізичні вправи з урахуванням нозологій та виконувати їх в оптимальному режимі, аналізувати, оцінювати підібрані вправи та використовувати їх у повсякденному житті

Суть практичного критерію оцінювання полягає в ефективності виконання вправи (виконав, не виконав), відповідності виконання стандартній техніці, в різниці між реальним (фактичним) та можливим результатом.

Отже, мотиваційно-потребнісний критерій оцінює:

- мотивацію учнів основної школи з відхиленнями у стані здоров'я до занять фізичними вправами;
- формування мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури, здоро-

вого способу життя і потреби в регулярних заняттях фізичними вправами;

- бажання оволодіти руховими знаннями та вміннями в фізкультурно-оздоровчій діяльності;
- усвідомлення значення рухової активності для здоров'я та прикладного значення фізичних вправ;
- активність та бажання відвідувати уроки з фізичної культури;
- прагнення оволодіти вміннями та навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки.

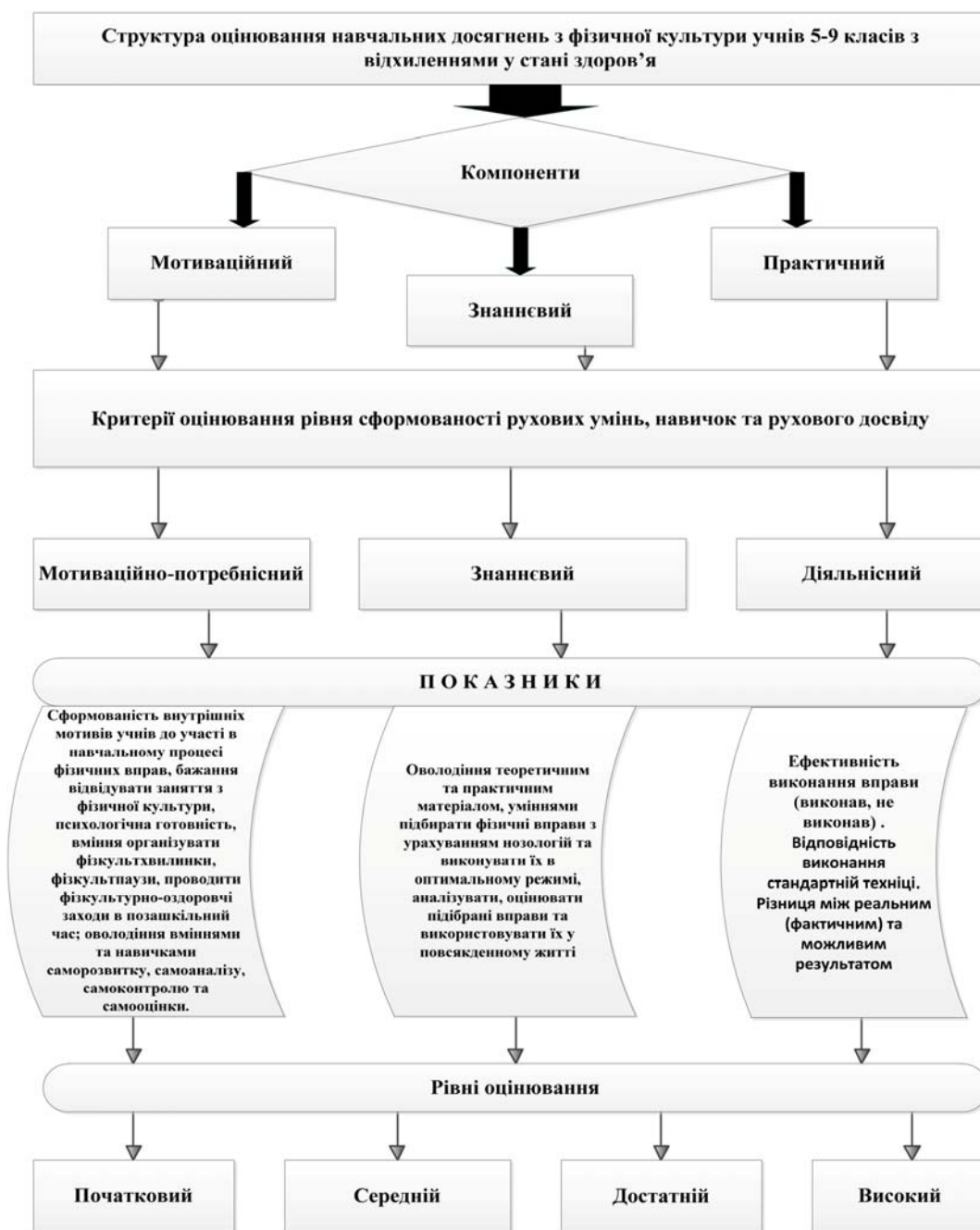

Рис. 1.1. Структура оцінювання навчальних досягнень з фізичної культури учнів 5-9 класів з відхиленнями в стані здоров'я

Мотиваційно-потребнісний критерій оцінює мотиваційний компонент, тобто, готовність учнів 5–9 класів з відхиленнями в стані здоров'я до систематичного відвідування уроків з фізичної культури, до самостійних занять фізичними вправами, оцінюються мотиви фізичного самовдосконалення, бажання приймати участь у фізкультурно-оздоровчих заходах. Визначення рівня мотивації проводилося шляхом опрацювання отриманих результатів анкетування, спостереження та опитування тих, хто займався.

Знанневий критерій визначає:

- теоретичні знання загальної та спеціальної спрямованості;
- наявність і системність знань з анатомії, фізіології, гігієни та валеології, теорії і методики фізичного виховання для здійснення самостійної оздоровчо-фізкультурної діяльності з урахування нозологічних обмежень;
- навчання правилам самостійного підбору, складання та виконання комплексу вправ ранкової гігієнічної гімнастики.
- практичні навички (прийоми самоконтролю під час занять фізичними вправами у повсякденному житті, ведення щоденника самоконтролю);
- техніку виконання рухових дій з навчального матеріалу (з урахуванням нозологій, психофізіологічних показників та тілобудови);
- виконання лікувально-оздоровчих заходів (відповідно до лікарських показань).

Даний критерій використовується для оцінювання знанневого компоненту. Тобто, оцінюється рівень засвоєння теоретичних знань з фізичної культури шляхом вивчення теоретичної підготовленості учнів.

Для цього за основу взято діючу навчальну з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5–9 класи, і відповідно до її тематики, розроблено тестові завдання, що склалися з двох блоків.

До першого блоку тестових завдань включено тести з питань теоретичних основ здоров'я, валеології. Другий блок тестів стосувався практичної спрямованості фізичного виховання учнів 5–9 класів з відхиленнями в стані здоров'я. Результат теоретичного тестування оцінювався за 12-бальною шкалою, тобто, обидва блоки тестових завдань були поділені на чотири рівні: початковий, серед-

ній, достатній, високий. За кожну правильну відповідь учень отримує певну кількість балів, і так, від 1 до 3 балів – початковий рівень; від 4–6 – середній рівень; від 7–9 – достатній; від 10–12 – високий рівень знань.

Практичний критерій оцінювання враховує:

- рівень сформованості рухових умінь, навичок та рухового досвіду;
- наявність практичних навичок організації самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності.

За даним критерієм оцінюється діяльний (практичний) компонент готовності до здійснення самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності за показниками методичної підготовленості. В якості контролю за рівнем методичної підготовленості застосовують перевірку умінь самостійного планування і практичного проведення різних форм самостійних занять фізичними вправами, зміст і дозування фізичних навантажень, які визначають з урахуванням нозологій та рухової підготовленості.

Отже, по даній структурі відбувається спочатку оцінюється кожен компонент окремо, а потім отримані результати сумуються і визначається середнє арифметичне значення – це і є оцінка навчальних досягнень учнів 5–9 класів з відхиленнями в стані здоров'я. Така система оцінювання дає об'єктивність в оцінюванні як теоретичної так і практичної частини заняття та підвищує рівень мотивації до занять фізичними вправами.

Таким чином, аналіз літературних джерел показав, що питання контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи, які за станом здоров'я віднесені до спеціальних медичних груп досі залишається актуальним. Розроблена нами структура дозволяє об'єктивно оцінити можливості кожного учня відповідно до зазначених компонентів, крім того така система контролю не загрожує життю і здоров'ю учнів з нозологіями та має на меті спонукати школярів до занять фізичними вправами не лише в школі, а й в позаурочний час.

Перспективи подальших досліджень полягають в удосконаленні критеріїв оцінювання та впровадження їх в оновлену навчальну програму для учнів 5–9 класів з відхиленнями в стані здоров'я.

Список використаних джерел

1. Арефьев В. Г. Основы теории та методики фізичного виховання: підручник / В. Г. Арефьев. — К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. — С. 268.
2. Іванова Л. І., Сущенко Л. П. Фізичне виховання у спеціальних медичних групах: теорія та методика : [навч. посібник] / Л. І. Іванова, Л. П. Сущенко. — К. : ТОВ «Козарі», 2012. — С. 214.
3. Майер В. І., Деревянко В. В. Програма для спеціальної медичної групи. Фізична культура 5-9 класи. — К. : МОН України, 2000. — С. 46.
4. Навчальна програма з фізичної культури для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. — К. : МОН України, 2000. — С. 303.
5. Орел Л. Готовність студентів до самостійної роботи з математики та її критеріально-рівневі характеристики / Л. Орел // Проблеми підготовки сучасного вчителя, 2013. — № 8 (Ч. 2). — С. 77—82.
6. Черпак Ю. В. Критерії оцінювання учнів на уроках фізичної культури в сучасних умовах / Ю. В. Черпак // Фізичне виховання в сучасній школі, 2012. — 5. — С. 20—22.

References

1. Arefiev V. H. Osnovy teorii ta metodyky fizychnoho vykhovannia: pidruchnyk / V. H. Arefiev. — K. : Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2010. — S. 268.
2. Ivanova L. I., Sushchenko L. P. Fizychnе vykhovannia u spetsialnykh medychnykh hrupakh: teoriia ta metodyka: [navch. posibnyk] / L. I. Ivanova, L. P. Sushchenko. — K. : TOV «Kozari», 2012. — S. 214.
3. Maiier V. I., Derevianko V. V. Prohrama dlia spetsialnoi medychnoi hrupy. Fizychna kultura 5-9 klasy. — K. : MON Ukrainy, 2000. — S. 46.
4. Navchalna prohrama z fizychnoi kultury dlia 5-9 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. — K. : MON Ukrainy, 2000. — S. 303.
5. Orel L. Hotovnist studentiv do samostiinoi roboty z matematyky ta yii kryterialno-rivnevi kharakterystyky / L. Orel // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia, 2013. — № 8 (Ch. 2). — S. 77—82.
6. Cherpak Yu. V. Kryterii otsiniuvannia uchniv na urokakh fizychnoi kultury v suchasnykh umovakh / Yu. V. Cherpak // Fizychnе vykhovannia v suchasni shkoli, 2012. — 5. — S. 20—22.

Бублей Т. А. Контроль и оценивания учебных достижений учеников 5-9 классов, имеющих отклонения в состоянии здоровья

В статье описано современное состояние системы контроля и оценивания учебных достижений учащихся 5-9 классов, имеющих отклонения в состоянии здоровья. Обосновывается необходимость в применении дифференцированного подхода в соответствии с нозологией при оценке учебных достижений в физической культуре. Также представлено разработанную структуру оценивания учебных достижений по физической культуре учащихся 5-9 классов с отклонениями в состоянии здоровья, которая дает возможность объективно оценивать развитие в учащихся двигательных умений, навыков и двигательного опыта, а также повысить мотивацию учащихся к посещению уроков по физической культуре и стимулировать учащихся к занятиям физическими упражнениями во внеурочное время.

Ключевые слова: физические упражнения, физическая культура, контроль и оценка учебных достижений, ученики, нозологии.

Bubley T. Monitoring and evaluation of educational achievements of pupils of grades 5-9 having deviations in health status

This article describes the current state of the system for monitoring and evaluating the educational achievements of students in grades 5-9 that have deviations in health status. The necessity of applying a differentiated approach in accordance with nosologies in evaluating educational achievements in physical culture is substantiated. Also, the developed structure for assessing the educational achievements in physical culture of students of grades 5-9 with deviations in health status is provided, which makes it possible to objectively assess the development of motor skills, skills and motor experience in students, and also to increase the students' motivation to attend lessons in physical culture and stimulate students to exercise during off-hour time.

Thus, the analysis of literary sources has shown that the issues of control and evaluation of educational achievements of pupils of the main school that are classified as special medical groups by the state of health still remain relevant. The structure developed by us allows us to objectively evaluate the capabilities of each student in accordance with the specified components, in addition, such a system of control does not endanger the life and health of students with nosologies and aims to encourage students to practice physical exercises, not only in school, but also in extra-curricular time.

Key words: physical exercises, physical culture, control and evaluation of educational achievements, pupils, nosology.

Стаття надійшла до редколегії 15.09.2017